

men ter intimidatie laten oppakken en die intimidatie bleef in de kring der 'contractbrekers' inderdaad niet zonder effect. Bovendien besefte men bij de *Sicherheitspolizei* dat het zinvoller was, Nederlandse arbeiders te laten werken in Duitse fabrieken dan in het concentratiekamp Amersfoort.

Zo waren het in de periode zomer '40 – lente '42 hoofdzakelijk Nederlandse werklozen die feitelijk gedwongen werden, in Duitsland te werken. Verwey beschouwde dat als een hoogst nuttige bijdrage tot de opheffing der werkloosheid. Maar die opheffing gelukte hem toch maar ten dele. Er waren in februari '42 nog steeds honderddertigduizend bij de overheid ingeschreven werklozen die in het geheel geen arbeid verrichtten,¹ terwijl meer dan zeventigduizend andere werklozen opgenomen waren in de werkverschaffingskampen. Over het algemeen waren deze mensen niet geschikt om naar Duitsland uitgezonden te worden. Men had in de herfst van '40 alle werklozen voor een medische keuring opgeroepen; tweehonderdduizend had men gekeurd en nog niet eens de helft, 44 %, was voor uitzending geschikt geacht. Zeker, de artsen van de gemeentelijke geneeskundige diensten zullen wel de neiging gehad hebben, de grensgevallen eerder af- dan goed te keuren, maar dat neemt toch niet weg dat men met Sijes het percentage der afgekeurden, 56 %, beschouwen kan als 'een indicatie voor de gevolgen van de economische crisis uit de jaren dertig op de lichamelijke toestand der werklozen.'² Trouwens, velen onder die werklozen waren nooit geschoold arbeider geweest of waren in de jaren van lediggang hun scholing kwijtgeraakt – en juist aan geschoolde arbeiders had Sauckel behoefte.

Er kwamen nu drie regelingen: twee besluiten van Verwey, één verordening van Seyss-Inquart.

Verwey's eerste besluit hield in, dat normaliter in een bedrijf de wekelijkse werktijd niet korter mocht zijn dan 48 uur,³ Verwey's tweede, mede door Schrieke ondertekend, bepaalde dat men geen arbeiders beneden de

¹ In november '41 schatte men de 'onzichtbare werkloosheid' (werklozen die niet aan de overheid bekend waren en dus ook geen steun ontvingen maar die er op de een of andere wijze in slaagden, hier of daar een klein bedrag te verdienen) ook op honderddertigduizend. Aan deze 'onzichtbare werklozen' werd in februari '42 door Verwey en Schrieke, secretaris-generaal van justitie, gelast, zich bij de gewestelijke arbeidsbureaus te melden voorzover zij tussen de achttien en veertig jaar oud waren (VO 15/42, *Verordeningenblad*, 1942, p. 72-73.) Deze oproep werd op grote schaal genegeerd. Dr. Boening zou later verklaard hebben dat de desbetreffende verordening 'door het verzet van volk en ambtenaren zodanig was verkracht dat hem de verdere uitvoering zelfs niet interesseerde.' (Aangehaald in (RvO) B.A. Sijes: *De arbeidsinzet. De gedwongen arbeid van Nederlanders in Duitsland, 1940-1945* (1966), p. 157) ² Sijes: *De arbeidsinzet*, p. 113-14. ³ VO 14/42 (*Verordeningenblad*, 1942, p. 70-72).